

Jurnalist araşdırması

Bir neçə gündür ki, ölkəmizdə toy mövsümünə start verilib. Toy sadlıq, büsat anlamına gəlir, lakin müasir dövrdə insanların lüzumsuz yerə borca-xərcə girərək bu mərasimdə israfçılıq etmələri təəssüf ki, bəzən kədərə, sonrakı peşmanlığa da səbəb olur...

Ta qədimdən xalqımız oğul evləndirib, qız köçürəndə bu mərasimi böyük xoşbəxtlik hissi ilə qeyd edib, toy-düyün adlandırdığı şadlıq məclisi qurub, qohum-qardaşı, qonum-qonşunu evinə dəvət edərək sevincini onlarla bölüşüb.

Hətta əksər nağıl və dastanlarımızda Şərq zənginliyinə uyğun dəbdəbə ilə "üç gün, üç gecə", "yeddi gün, yeddi gecə", "qırx gün, qırx gecə" davam edən toy mərasimləri keçirildiyindən də bəhs olunur... Adətən bu cür toyları xanlar, bəylər, ağalar, ümumiyyətlə, imkanı insanlar keçiriblər...

Lakin hazırkı dövrdə sosial statusundan asılı olmayaraq, əksər insanların şöhrətpərəstlik çığnığına düşərək, toy keçirmək adı altında bir-biri ilə yarışa çıxdıqlarına şahidlik edirik. Hətta vəziyyət o yerə çatıb ki, imkanı çatanlar gözlerini qırpmadan bütün var-dövlətlərini, pullarını bu yolda xərcləyirlər...

Elə imkanı çatmayanlar da bir an belə düşünmədən borca-xərcə, kreditə girərək övladlarına təmtəraqlı toy qaldırırlar...

Xoşbəxt sonluq mayusluqla əvəzlənəndə...

Ötən ayların birində oğluna toy edən Şövkət xanım deyir ki, həyat yoldaşının da, özünün də hər zaman arzusu yeganə övladları üçün təmtəraqlı toy keçirmək olub: "Düzdür, imkanımız elə də yaxşı deyildi, amma dost-tanışdan bir az borc alıb, yoldaşımın adına kredit götürüb və oğlumun avtomobilini satıb ona üreyimiz istəyən toyu etdik".

Xanımın sözlərindən aydın oldu ki, bahalı restoranların birində toy etmələri, qonaqlara ən müxtəlif çeşiddə yemək-icmək vermələri, bir neçə tanınmış müğənninin şadlıq mərasimində iştirakı onlara təxminən 50 min manata başa gəlib. Toydan yığılan məbləğ isə heç bu vəsaitin yarısı da olmayıb. Toyun səhəri günündən etibarən borc sahibləri qapılarını döyərək onlardan pullarını geri istəyiblər, çox keçmədən kreditin vaxtı yetişib, beləcə, gəlirə aldıkları qızilları, o cümlədən evdə dəyər-dəyməz nə varsa, hamısını satararaq aldıkları borcları, götürükləri kreditləri verməyə başlayıblar...

Bu minvalla, necə deyərlik, onların birgünlük sevincləri illik əzab-ziyyətin başlanğıcına çevrilib...

Sadə azərbaycanlı ailəsinin - Şövkət xanımın timsalında gətirdiyimiz bu nümunə mübaligəsi deyə bilər ki, ölkəmizdəki minlərlə insanın da yaşadığı haldır.

Kimisi şüurlu şəkildə özünü toy adı altında borc girdabına sürükləyir, kimisi əzab-ziyyətlə qazandıqı pullarını bir günün içində göyə sovurur, kimisi də müasir toy biznesinin dikte etdiyi izafi xərcləri ödəməyə məcbur qalır, etiraz belə edə bilmir...

Toy bazarı

Hazırda Azərbaycanda sadə toy keçirmək, sözün əsl mənasında, qəbul ediləməz və mümkün deyildir desək, heç də yanlışdır.

Hər kəs bahalı restoranlarda toy etmək istəyir, menyuda min-bir təamın yer almasına, el dili ilə desək, süfrədə barmaq qoyulacaq yer qalmamasına say göstərir, toyunda ən populyar müğənnilərin iştirak etməsinə çalışır...

Buna görədir ki, neçə illərdə ölkəmizdə yeni toy qaydaları, biznesi formalaşdırıb və heç kəs bununla bağlı oturmamış "qayda-qanun"lardan kənara çıxma bilmir, müasir toyun tələb etdiyi yüksək məbləği ödəməli olur.

Toy bazarı ilə bağlı apardığımız kiçik araşdırmadan məlum oldu ki, hazırda Bakıda gəlirlilik kirayəsi 300-3000 manat, gözəllik salonlarında gəlirin bözəldilməsi 150-2000 manat, gəlin güllünün hazırlanması 50-1000 manat, gəlin məşinin kirayəsi 150-2000 manat civarındadır. Yəni bir xidmətin 20-30 dəfə bahalı nümunələri də var. Orta rəqəmlə ifadə etsək, bu xidmətlərin hər biri 500-10000 manat arasında dəyişir, hətta daha yüksək rəqəmlərə qədər arta bilər.

Paytaxtda fəaliyyət göstərən yüzlərlə müxtəlif həm milli, həm də xarici adlara malik şadlıq saraylarında menyular bir nəfər üçün 45 manatdan başlayaraq 150 manata qədər çıxır. Hotel və digər lüks restoranlarda toy etmək istəyənlər isə göstəriləndən daha artıq pul - hətta 800 manata qədər məbləğ ödəməli olurlar.

Şadlıq saraylarının menyularında mütləq 8-10 cür salat, 10-15 çeşid xörək, spirtli içki, qazlı və qazsız sular, şirələr və digər nemətlər təklif olunur. Toy sahibi qiymətin daha minasib olması üçün menyuda çeşid sayını azaltmaq istəyini bildirdikdə isə, restoranın inzibətçisi tərəfindən bunun qətiyyətlə mümkün olmadığını, bu halın, ümumilikdə restoranın imicini xələf gətirdiyi kimi absurd fikir irəli sürülür...

Toylarda aparıcıların, şoumenlərin qiymətləri 1000 manatdan başlayır.

Əlimizin toy kimi bir adəti var, amma...

Təəssüf ki, hazırda bir gün sevinmək üçün illər boyu əziyyət çəkməyə razı olmaq da bu adətin "tələbi" nə çevrilib

Fazil Mustafa:

"Nə ABS-də, nə Avropa ölkələrində, nə də Türkiyədə bu modeldə şadlıq evləri yoxdur. Bu, israfçılığın bir nümunəsidir və şöhrətpərəstliyin geniş yayıldığı bizim mentalitetin nəticəsidir. Sifarişçi şöhrətpərəst olanda isə israfçılıq daha da baş alıb gedir. İnsanlarımız bu prosesin həm gileycisidir, həm də həvəslə iştirakçısı".

Zahid Məmmədov:

"Nəyə lazımdır toy süfrəsində o qədər köhnə ətlərdən hazırlanan yemək, yaxud vaxtı keçmiş çərəzlər? Kim yeyir onları?.. Kimsə məcbur deyil ki, gəlib toyda istəmədiyi yeməklərdən yeyə, içkilərdən içə... Dünyada belə şey ola bilməz, amma bizim ölkədə var. Alternativ yoxdur deyə, şadlıq sarayları istədiyi qiyməti dikte edir".

Fuad Məmmədov:

"Toy olanda ən çoxu 30 nəfərə yaxın ailə üzvləri yığılıb onu qeyd etsinlər. Qalınlar - kim gənc ailəyə kömək etmək istəyirsə, onların hesabına pul köçürsünlər və onlar da özlərinə hansısa əşyanı alsınlar, yaxud hansısa ölkəyə səyahətə getsinlər. Problemi inzibətçiliklə həll etmək mümkün deyil, çünki bu, mədəniyyət məsələsidir".

Ağa Salamov:

"Normal rasiona uyğun, yəni bir insanın yeyəcəyi qədar menyü tərtib edilsin. Reallıqda bir insan müxtəlif çeşidli salatı, meyvəni, plovu, kababı və içkini bir yerdə qəbul edə bilməz. Toydan sonra zəhərlənmələrin başvermə səbəbi də budur. Çeşid azaldılmalıdır. Məsələn, kabab çeşidləri 4-5 cür deyil, haradasa 2 ola bilər".

dır, ya da sərinxəş və sair vasitə ilə müəyyən problemlər yaradırlar ki, toyda nə qədər az adam iştirak edərsə, gözləniləndən daha çox gəlir əldə etmək olar. Eyni zamanda toya lüzumsuz komponentlər artırılır ki, əlavə də pul qazansınlar".

Sifarişçi şöhrətpərəst olanda isə israfçılığın daha da baş alıb getdiyini söyləyən deputat misal çəkir ki, toya böyük məbləğlərə müğənniləri dəvət edirlər, onlar da gəlib fonogramla oxuyurlar. Eyni zamanda bəzən gənclərin zövqü yetərli olmayanda toylara lüzumsuz xərclər çəkilir: "Məsələnin gerçək üzü budur. İnsanlarımız bu prosesin həm gileycisidir, həm də həvəslə iştirakçısı..."

Deputat söyləyir ki, hansısa bələdiyyə salonu və bu tip digər yerlər olsa, az miqdarda vəsait ödəməklə toy məsələsini həll etmək olar: "Amma qalan yerlərdə şadlıq evləri öz "prestij"ləri düşməsin deyərək, buna imkan vermirlər. Hətta deyirlər, filan yemək, içki olmasın, deyirlər ki, "bu bizim "prestij"ə ziddir, edə bilmərik". Bəzən toy sahibi şadlıq evinə 10, 20 min manat pul ödəyir ki, yüksək səs olmasın. Yəni səsi aşağı salmaq üçün də əlavə məbləğ, əslində isə rüşvət tələb olunur".

Fazil Mustafa toyda 100, 150, 200 manatdan yığılan vəsaitin böyük hissəsinin ev sahibinə qaldığını vurğulayır: "Bu məsələ nümunələrlə dəyişə bilər. Məsələn, televiziya və sair göstərmək olar ki, filan toy oldu, yığılan pulun böyük əksəriyyəti, ailənin məsrəfinə getdi... Yaxşı olar ki, toy dəvətnamələri göndəriləndə orada hesab nömrəsi də göndərilsin ki, əgər kimsə uzaqdadırsa və yaxud hansısa digər səbəblərdən toyda iştirak etmək imkanı yoxdursa, həmin hesab vəsait köçürsün. Öncədən də bildirsən ki, ona yer ayrılmasın".

Toydan sonra zəhərlənmələrin başvermə səbəbi

Qida texnoloqu Ağa Salamovun sözlərinə görə, bol süfrə, üreyiaçılıq xalqımızın adətidir və hətta qonaq gələndə yedimədi süfrə başdan-baş bəzədir. Toylarımızda da hazırda belədir: "Yaxşı olar ki, menyunu ev yiyəsi tərtib etsin. Düzdür, əslində restoranlar da nə isə satmalıdırlar ki, qazanc əldə etsinlər, amma bu da israfçılıq həddinə gətirilib çıxarılmamalıdır. Təvsiyə odur ki, normal rasiona uyğun, yəni bir insanın yeyəcəyi qədər menyü tərtib edilsin".

Qida texnoloqu qeyd edir ki, reallıqda bir insan müxtəlifçeşidli salatı, meyvəni, plovu, kababı, içkini bir yerdə qəbul edə bilməz. Toydan sonra zəhərlənmələrin başvermə səbəbi də budur: "Burada çeşid azaldılmalıdır. Məsələn, kabab 4-5 cür deyil, haradasa 2 çeşid ola bilər. Salatlar, digər xörəklər də onun kimi. Yəni bunu qida rasionuna uyğun şəkildə tənzimləmək lazımdır".

A.Salamov onu da söyləyir ki, yaxşı olar ki, plov gec saatlarda yox, bəylo gəlin şadlıq sarayına daxil olan zaman süfrəyə verilsin: "Plov həm milli xüroyimizdir, həm də onun əvvəlcədən yeyilməsi digər xörəklərin çox yeyilməsinin qarşısını ala bilər".

Bəs görəsən Azərbaycanın qədim toylarında qonaqlara hansı xörəklər təqdim olunub?

Lerik rayonunun 62 yaşlı sakini Mirzə Əliyev söyləyir ki, müasir dövrdə qədim rayonlarında keçirilən toylarda qonaqlara aş verilməmiş. Oğlan evi qonaqlara ləvəngi, qız evi isə "Qöylə plov", yəni aşqara ilə aş təqdim edirmiş.

Kəlbəcər rayonundan olan 70 yaşlı Zəminə Quliyevanın sözlərinə görə, onlar toylarda aş, şorba, dolma bəşirəlməmiş. Paytaxt sakini 68 yaşlı Nəzakət Zeynalova isə bildirir ki, qədim Bakı toylarında aş, küftə-bozbaş, dovğa və kabab təqdim olunub.

Göründüyü kimi, müasirləşən zamanla bərabər, toy adətlərimiz də yeniləri ilə əvəzlənib. Yeniliklərin olması təbii, amma bu, yalnız o zaman təqdirəlayiq olur ki, köhnənin üzərində daha yaxşısını qurasan. Bu kontekstdən yanaşdıqda, demək olar ki, hazırda toy mədəniyyətimizdə özünə yer edən yeniliklər qətiyyətlə ürəkaçan deyil. Buna şadlıq saraylarında ki lüzumsuz israfçılıqdan tutmuş, səsləndirilən musiqilərin keyfiyyətinə, yüksək tonla verilməsinə, toy sahiblərinin toydan borcla çıxmasına qədər bir çox xoşagəlməz halları misal gətirmək olar...

Ailələrimizin həyatında ən əlamətdar günlərdən hesab olunan toylar heç bir dənəmdə indiki kimi insanların maddi sıxıntılırla üzlaşmasına, borca düşməsinə birgünlük sevinclərinin, illərlə sürən əzabla əvəzlənməsinə gətirib çıxarmayıb...

Hazırda insanlarımız yeni qurulan ailənin sevincini yaşamaq üçün deyil, yalnız bir məqsədlə toy edirlər: tək, hər kəs onların toylarından danışsın, tək onların şöhrətpərəstlik eçqləri təmin olunsun...

Yasəmən MUSAYEVA,
"Azərbaycan"